

REFORME NA PUTU POBOLJŠANJA STANJA U PRIVREDI BIH

REFORM ON THE ROAD IMPROVEMENT OF THE SITUATION IN THE ECONOMY FBiH

Sažetak:

Osnovni cilj reforme trebao bi biti razvoj koji će za posljedicu imati rast zaposlenih i porast DBP. Za razvoj privrednih aktivnosti neophodan je: stimulativan, jasan, precizan, nedvosmislen, transparentan, postojan i siguran pravni okvir koji treba imati jasne mehanizme mjerenja i kontrolne mehanizme primjene. Neke od osnovnih mjera za rasterećene privede su: **prvo** smanjenje javnih prihoda koje plaća privreda; **drugo** razumljiv, jasan i siguran pravni okvir; **veća** sigurnost nastupa na tržištu i **treće** veća učinkovitost upravnih i sudskih organa.

Abstract:

The main objective of the reform should be to develop, which will result in the growth of employment and GDP growth. For the development of economic activities is essential: stimulating, clear, precise, unambiguous, transparent, stable and secure legal framework which should have clear mechanisms for measuring and with control mechanisms of the application. Some of the basic measures for the expanded lead are: first, the reduction of public revenues paid by the economy; another user-friendly, clear and secure legal framework; higher safety performance in the market and third higher efficiency of administrative and judicial bodies

Ključne riječi: reforme, pravni okvir, siva ekonomija, suzbijanje sive ekonomije, informtičko uvezivanje, on-line veza, jedan uplati račun, neto princip, rast zaposlenih, autoritet vlasti, zakonska evazija, učinkovitost, efikasnost, mjerenje, analiza, unutrašnji dug, reinžinering, korupcija, pravni sistem.

Key words: reform, legal framework, the underground economy, combating the gray economy, informtičko networking, on-line connection, one payment account, the net principle, the growth of employees, the authority of government, legal evasion, effectiveness, efficiency, measurement, analysis, internal debt, re-engineering, corruption, legal system

Da bi se pobrojale sve aktivnosti koje je neophodno provesti u reformi na poboljšnju stanja u privrednim aktivnostima malo je prostora u tekstu jednog članka, za svaku od ideja u ovm članku može se napisati više članaka, no i pred toga smatram neophodnim iznijeti i svoje

¹ Mr. sci. Šerif Isović, rad je objavljen u Zbornku radova sa 3. Međunarodnog simpozija, održanog u organizaciji FINconsulta d.o.o., 24 i 25 Aprila 2015 godine u Fojnici

mišljenje u traženju rješenja a u nadi da će oni koji su u poziciji i koji žele unapređenje stanja razmisliti i o promišljanjima u ovom članku.

Kao prvo nema ozbiljne i uspješne reforme prije nego što se uredi i donese pravni okvir za planiranu reformu. U stanju u kakvom se sada nalazimo bolje je reći da nam je potreban reinženjering propisa kojima se uređuje poslovni ambijent i reinženjering poslovnih procesa subjekata koji će reformu provoditi. Dobrog pravnog okvira i reforme nema bez detaljne analize na mikro i makro planu i utvrđivanja stvarnih uzoka nastalog stanja te mjera za uklanjanje tih uzroka koje bi u budućnosti trebalo preduhitriti a ne baviti se samo njihovim posljedicama. Za potrebe kvalitetnih analiza granice mikro i makro plana se mogu širiti i sužavati zavisno od aspekata sa kojih se posmatraju i ciljeva koji se žele postići.

Osnovni cilj reforme trebao bi biti razvoj koji će za posljedicu imati rast zaposlenih i porast DBP, samo je praktično pitanje kako to postići, naročito u kratkom roku. Prije svega za razvoj privrednih aktivnosti neophodan je: stimulativan, jasan, precizan, nedvosmislen, transparentan, postojan i siguran pravni okvir koji će potaknuti razvoj. Ovaj okvir treba imati jasne mehanizme mjerenja i kontrolne mehanizme primjene. Svako upravljanje procesima je manje učinkovito bez odgovarajućih instrumenata mjerenja. Naime automobil možete voziti i bez instrumenta table, bez pokazivača brzine, pravca, svjetala... ali je pitanje posljedica koje će takva vožnja imati i to kako na vas same tako i na druge učesnike u saobraćaju....zato je sasvim sigurno da bez odgovarajućeg mjerenja nema uspješnih i odličnih rezultata.

Neke od osnovnih mjera za rasterećene privede su prije svega: **prvo** smanjenje javnih prihoda koje plaća privreda; **drugo** razumljiv, jasan i siguran pravni okvir; veća sigurnost nastupa na tržištu i **treće** veća učinkovitost upravnih i sudskih organa.

Smanjenje i uplata poreza

Smanjenje javnih (budžetskih) prihoda koje plaća privreda je nužno i neizbježno. Obim smanjenja se mora odraziti u direktnim porezima, smanjenju drugih naknada koje plaća privreda po raznim osnovama i kvalitetnijim zakonskim rješenjima u ubiranju indirektnih poreza.

Kad su u pitanju direktni porezi mišljenja sam da treba smanjiti poreze i doprinose na plaće. Kompenzaciju smanjenja budžetskih prihoda zbog smanjenja poreza i doprinosa na plaće treba rješavati povećanjem porezne baze i racionalnijim poslovanjem korisnika ovih sredstava. Porezna baza se može povećati povećanjem neto satnice (plaće), suzbijanjem sivog tržišta, diferenciranim poreznim obuhvatom, kao i poreznim obuhvatom aktivnosti koje su *nepravедno stimulirane porezima*. Koje su potrebe ili interesi da se primjera radi istom stopom poreza na dobit oporezuje proizvodna djelatnost i igre na sreću (kladionice), da su dobiti od igara na sreću do 100,00 KM oslobođeni plaćanja poreza na dohodak, da se u kladionicama porez na dohodak plaća po stopi od 10%, a naročito ako se ima u vidu koju pošast ova djelatnost ima na društvo posebno na mlade. Stoga je neophodno uvesti različite stope poreza na dobit, prema djelatnostima, a privredna društava u čijoj strukturi prihoda učestvuje prihod od proizvodne djelatnosti primjera radi preko 80% osloboditi poreza na dobit. Posebnim mjerama kako fiskalnim tako i drugim podsticajima treba stimulisati firme koje se bave proizvodnjom.

Za sve javne prihode koji terete i koji se obračunavaju na primanja zaposlenika svrsihodno je donijeti jedan zakon - *Zakon o porezima i doprinosima*. (Zakon o porezu na dohodak i Zakon o doprinosima objediniti). Stope poreza i doprinosa koje se obračunavaju na primanja zaposlenih treba smanjiti i jednostavno ukinuti doprinose na teret poslodavca jer plaćanjem doprinosa na teret poslodavca, poslodavci su *kažnjeni* što upošljavaju radnike, a zaposlenim se ove uplate ne računavaju u penzioni osnov.

Sa bruto principa u obračun poreza i doprinosa svrsihodno je uvesti neto princip jer je on jasniji, razumljiviji jednostavniji za poslodavce i kontrolne organe, zahtjeva manje infomatičkih rješenja itd. Trenutno stopa poreza i doprinosa na neto osnovicu iznosi ccc 73,60 što znači da na plaću zaposlenika koji primi na ruke 1.000,00 KM plate treba platiti 736,01 KM dopinosa i poreza na plaću. Ukidanjem doprinosa na teret poslodavca, opće vodne naknade i posebnog poreza za zaštitu od prirodnih i drugih nesreća stopa izdvajanja na neto iznos plaća iznosila bi 56,2% pa bi porezi i doprinosi na neto platu od 1.000,00 KM iznosili 562,00 KM, mada sam mišljenja da ova izdvajanja nebi trebala biti veća od 50%. Smatram da treba uvesti 3 stope poreza i dopinosa i to: jednu za zaposlene, drugu na ugovore o djelu, privremene i povremene poslove i treću za primanja predstavničkih organa vlasti, djelatnost članova skupština, nadzornih odbora privrednih društava, upravnih odbora, vještaka, tumača, sudija porotnika, članova komisija i tjela društveno političkih zajednica koji nemaju svojstvo zaposlenika. Za ugovore o djelu i privremene i povremene poslove povećati stopu poreza i doprinosa. Sada ukupna plaćanja javnih prihoda na ove ugovore na neto isplate iznose ccc 23,84 %, što znači da na 1.000,00 KM koje na ruke primi ugovorač o djelu plati 238,43 KM poreza i doprinosa, a što je preko tri puta manje u odnosu na obaveze ukupnih poreza i doprinosa na plaće zaposlenih. Ovakva zakonska rješenja direktno utiče na zloupotrebe, fiktivne ugovore i izbjegavanje zapošljavanja i *zakonsku* evaziju javnih prihoda. Da bi se ovo spriječilo rješenje bi bilo povećanje poreza i doprinosa na ugovore ili samo na ove ugovore uvesti doprinose na teret poslodavca kao i na plaću.

Potrebno je propisati jedinstven iznos neoporezivog iznosa regresa i toplog obroka (primjera TO 5,00 KM po danu) ili ove naknade oporezovati u cjelosti kao i plaće. Nemoralno je da u nekim firmama neoporezovan regres i po nekoliko hiljada maraka, a topli obrok preko 360,00 KM, što je više od minimalne plaće u rudnicima, tekstilnoj i obučarskoj djelatnosti koja prema odluci Vlade FBiH iznosi 318,00 KM ili najniže neto plaće u FBiH koja iznosi ccc 360,00 KM, a ako se ovo začini podatkom da ima penzija i ispod 200,00 KM onda je svaki komentar o pravednom oporezivanju i socijalnoj pravdi suvišan.

Za sve poreze i doprinose koji se plaćaju na plaće uvesti **jedan uplati račun** a raspodjelu sa ovog jedinstvenog računa prema korisnicima vršiti **na osnovu koeficijenata za raspodjelu** utvrđenog na osnovu ukupnog učesća u ukupnom iznosu propisanih poreza i doprinosa. Ovim rješenjem bi se prilikom isplate plaća moglo jednostavno kontrolisati i isplata poreza i doprinosa. Ovo jednostavno rješenje bi omogućilo da se zakonom banke obavežu da obustave od realizacije naloga za isplatu plaća bez uplate poreza i dopinosa.

Sve ostale namete kao što su: opća vodna naknada i poseban porez za zaštitu od prirodnih i drugih nesreća koji se plaćaju na iznos isplaćenih neto plaća po stopi od po 0,5%, članarinu turističkoj zajednici koja se plaća po stopi do 0,05% na ukupan prihod i naknada za korišćenje opće korisnih funkcija šuma od 0,07% na ukupan prihod, treba ukinuti izuzev na subjekte koje se bave ovom djelatnošću.

Značajan poticaj privredi mogu pružiti i izmjene zakona o PDV. Zakon o PDV-u je u primjeni 9 godina i na površinu su isplivale sve nejasnoće koje on proizvodi pa bi najlogičnije bilo da se izmjenama ovog Zakona urede stvari koje nebi bile predmet političkih i entitetskih sporenja, odnosno one stvari na koje su obveznici PDV-a imali najviše pitanja i zahtjeva za tumačenje i davanje mišljenja za njegovu primjenu. Ovde se prije svega misli na potpunije, preciznije i razumnije uređenje nejasnih odredbi Zakona i provedbenih propisa, a prije svega odredbi propisa u domenu poreznih osnovica, obveznika, povrata, kao i *praznina* kojima se omogućava prikrivanje PDV-a (prodaje ispod nabavnih cijena).

Izmjene Zakona o PDV-u bi trebale doprinjeti većoj jednakopravnosti privrednih subjekata na tržištu. U tom pravcu mišljenja sam da je jedno od rješenja ukidanje cenzusa od 50.000,00 KM i oslobađanje od obaveze plaćanja PDV-a samo obveznike koji obavljaju određene djelatnosti: nisko akumulativne djelatnosti, stare zanate, taksi prevoznike i dr., koji ne ostvaruju godišnji prihod primjera radi veći od 50.000,00 KM. Ovim činom će se doći do značajnog povećanja broja poreznih obveznika i poreznih baza koje će imati pozitivan uticaj na smanjenje i sive ekonomije i veću jednakopravnost privrednih subjekata na tržištu. Ako počemo od pretpostavke da jedan privredni subjekat čije je radno vrijeme i do 18 sati dnevno a koji nije u sistemu PDV-a ima potrebu da zapošljava 2 radnika, da za plaće ovih radnika i naknada izdvaja godišnje 20.000,00 KM tad se jednostavnom računicom može izračunati da ovaj subjekat i po sadašnjem cenzusu trebala biti obveznik PDV jer njegov prihod u stvarnosti sigurno prelazi 50.000,00 KM. Međutim ovaj subjekat u stvarnosti nije u sistemu PDV-a, pa da bi zadržao ovaj status *prinudjen* je da ne prijavljuje i prihod i radnike što direktno utiče na izbjegavanje plaćanje PDV-a i na prijavljivanje radnika a time i poreza i doprinosa na plaće.

Efekati većeg poreznog obuhvata koji bi nastao ukidanjem cenzusa i propisivanjem da osnovica za PDV ne može biti manja od nabavne vrijednosti i uz postojeću stopu PDV-a imali bi značajan efekat na porast prihoda od PDV-a, situacija na tržištu bila bi pravičnija, a što treba i biti cilj državnih organa.

Interesantni su podaci o naplati, povratima i neto prihodima od indirektnih poreza, koje najbolje ilustruje komparacija prihoda i povrata u 2006 i 2014 godini u sljedećoj tabeli:

opis	ukupni indirektni porezi			prihodi od PDV		
	2014	2006	razlika	2014	2006	razlika
1	2	3	4 (2-3)	5	6	7 (5-6)
bruto prihodi	6.240.503.282	4.695.743.641	1.544.759.641	4.366.528.083	3.024.704.133	1.341.823.950
povrati	1.171.540.663	316.047.295	855.493.369	1.157.399.271	316.047.295	841.351.977
neto prihodi	5.068.962.619	4.379.696.347	689.266.272	3.209.128.812	2.708.656.838	500.471.973

U 2014 godini povrati su iznosili 1.157.399.271,00 KM i isti su veći u odnosu na 2006 godinu za 841.351.977,00 KM. Ovaj podatak nam daje signal da u sistemu obračuna i naplate indirektnih poreza treba vršiti izmjene i dogradnje. Logički se postavlja pitanje kakva su pravna rješenja i zašto se od privrede uzima iznos od 1.157.399.271,00 KM a zatim ovaj iznos ponovo vraća privredi. Može se reći da privreda beskamratno kreditira banke ili budžetske korisnike. Koliko traje prosječan period povrata ovih vraćenih sredstava, koliko je prosječan dnevni saldo na računima s kojih se vrše povrati su jako interesantna pitanja za koja nema transparentnih odgovora. Ali su ovo pitanja koja su značajna i iz čijih odgovora se mogu crpiti aktivnosti za kvalitetnija uređenja ove materije. Logički se može zaključiti da ova

rješenja nisu u interesu ni privrede ni države. Kad je u pitanju privreda nesporno je da bi ovaj iznos preko milijarde pa makar on bio i kratkoročan sigurno poboljšao likvidnost, privrednu aktivnost, privredni razvoj i opću društvenu korist. Kad je u pitanju država postavlja se pitanje finansijskih, materijalnih i kadrovskih troškova koje su vezane za transakcije povrata a koje se tiču polovanja UIO.

Izmjene Zakona o PDV-u kojima bi se drugačije vršilo oporezivanje tj. da se na promet dobara za koji se ostvaruju povrati ne plaća PDV sigurno bi imale značajan efekat na privredu jer bi im ova sredstva ostala na raspolaganju i time raspoloživa za investicije. S druge strane UIO bi se oslobodila troškova administriranja oko povrata i ljudski kapaciteti UIO bi se mogli usmjeriti u efikasniji nadzor obračuna i uplate PDV-a, a što treba i biti cilj državnih organa.

Pravni okvir

U FBiH je za poslovanje privrednih subjekata prisutan dosta složen, kompliciran i mnogobrojan pravni okvir - *šuma propisa* za poslovanje. Gotovo da nema zakona za koji se ne donose provedbeni propisi koji su po obimu i sadržini često veći i od samih zakona. Apsurdno je da podzakonski akti često uređuju i materiju koja bi trebala biti zakonska, da ima zakona za koje treba donijeti više provedbenih propisa i sl. Primjera radi Zakon o deviznom poslovanju propisuje donošnje čak 14 provedbenih propisa za uređenje pitanja koja nisu rješena ovim zakonom, pa i pored svega toga privrednici se obraćaju molbama za davanje mišljenja ili tumačenja za njegovu primjenu. Stoga **zakoni trebaju biti razumni, obuhvatniji, da ne proizvode dvosmislenost i nejasnoće da se njihovim kvalitetom minimiziraju potrebe donošenja podzakonskih akata** osim samo u domenu *tehničke* realizacije. Podzakonski akti koje donose individualne osobe (ministri i pojedini organi uprave) su manje transparentni, povod su i djelom uzok korupcije, proizvode nesigurnost jer ponekad zakonsku materiju uređuju dugačije od zakona, imaju nejednak tretman privrednih subjekata i subjektima usložnjavaju snalaženje. Zakoni nebi trebali imati česte izmjene jer bi to značilo da su ih radili nekompetentne osobe, da nisu vizionarski, a s druge strane takvi zakoni dovode u pitanje pravnu sigurnost poslovanja.

Zakon o finansijskom poslovanju

Potrebno je hitno donijeti novi Zakon o finansijskom poslovanju u koji treba integrirati Zakon o platnim transakcijam pa po mom mišljenju i Zakon o deviznom poslovanju. Može se problematizirati da bi ovakav zakon bio obiman, što nije sporno, međutim ukupni učinci ovakovog zakona bez sumnje bi imali veliku prednost i olakšanje. Naime i Zakon o obligacionim odnosima (treba ga inovirati) koji je *socijalistički* (u primjeni preko 36 godina) i sa terminima koji su prevaziđeni *nije obiman* (ima preko 1.100 članova) ali je u primjeni i bez podzakonskih akata i proizvodi daleko manje nejasnoća nego što to proizvode zakoni donešenu u nekoliko zadnjih godina.

U cilju veće sigurnosti na tržištu, sigurnije naplate potraživanja i dr. neophodno je budućim Zakonom o Finansijskom poslovanju **propisati rokove plaćanja u dužničko povjerilačkim odnosima**, propisati primjera radi redovan rok plaćanja do 30 dana, te ukoliko se obaveza primjera radi po osnovu isporuke roba, radova i usluga ne izvrši u roku od 90 dana to smatrati prevarom i krivičnim djelom i za ovo propisati kaznene sankcije i oduzimanje imovine stečene

prevarom. Da smo do sada ovo imali propisano nebi imali slučajeve poput *Tuša* i drugih, unutrašnji dug bi bio sveden na minimalni iznos, likvidnost privrede bila bi na većem nivou, raspoloživa sredstva za investicije veća a time i nova radna mjesta.

Zakonom o finansijskom poslovanju propisati obavezno **informatičko uvezivanje Porezne uprave FBiH i banaka** na način **da porezna uprava ima otvorenu neprekidnu on-line vezu putem servera sa bankama**, putem koje će porezna uprava kontinuirano imati informacije o prometima računa. Ovom vezom obezbjediće se višestruke koristi a prije svega informacije poreznoj upravi za nadzor, bolja i učinkovitija kontola obračuna javnih prihoda i pranja novca. Ovom vezom i promptnom informacijom o prometima računa porezni i kontrolni organi mogu preuzimati brze kontrole, provjere i preventivne mjere tako da se može preduhitriti da firme postanu *fiktivne* i da se vrši izbjegavanje plaćanje javnih prihoda. U dosadašnjoj praksi ima više slučajeva da firma preko računa otvorenog kod banke napravi i po nekoliko miliona maraka prometa a da porezna uprava ne izvrši nijednu kontrolu i da ovakve firme proglasi fiktivnim jer ih ne može da pronađe na registiranoj adresi.

Porezna uprava FBiH i AFIP-a

U cilju potpunijeg nadzora nad poštivanjem propisa, dobijanja brzih i pozdanih informacija i pouzdanijeg mjerenja i provođenja fiskalne i drugih politika mišljenja sam da je nužno objediniti Poreznu upravu FBiH i AFIP. Objedinjavanjem Porezne uprave FBiH i AFIP-a otvaraju se mogućnosti racionalizacije troškova za privredu i stvoriće se pretpostavke da se sa jednog mjesta dobijaju brze i sveobuhvatne informacije koje će biti neophodne za razne analize, praćenja, mjerenja, dobijanja kvantitativno kvalitetnih informacija koje će koristiti za poduzimanje adekvatnih aktivnosti, mjera, upravljanja i vođenja procesa i to kako sa aspekta kontrolnih organa tako i sa aspekta izvršne i zakonodavne vlasti. S druge strane upitna je uspješnost bilo kojeg procesa ukoliko nema blagovremenog i adekvatnog mjerenja, sveobuhvatne analize, donošenja korektivnih mjera i stremljenja ka cilju.

Siva ekonomija

Siva ekonomija obuhvata obavljanje privrednih aktivnosti nad kojima država i kontrolni organi nemaju nikakav nadzor. Siva ekonomija ima potrebu za angažovanjem radnika na crno i neplaćanje javnih prihoda i to kako na rad (plaće) uposlenih radnika na crno, tako i na promet roba, radova i usluga. Siva ekonomija ima višestruke negativne posledice na društvo: neplaća javne prihode, stvara neloyalnu konkurenciju, stvara nejednake uslove poslovanja, zdravoj privredi povećava cijenu kapitala, proizvodi poslovnu nediscipinu, umanjuje autoritet vlasti i kontrolnih organa, ugrožava pravni sistem, radnici zaposleni u sivoj ekonomiji ne ostvaruju nikakvu prvu socijalne zaštite, zaštite na radu i sl. Siva ekonomija je jako prisutna i rasprostranjena, ona je uzela velikog maha pa se i putem medija sve više javno nude usluge od lica koje nisu registrovani za obavljanje djelatnosti. Ova lica ne plaćaju poreze, ne prijavljuju radnike pa je neophodno preduzeti sve mjere u suzbijanju sive ekonomije i rada na crno. Procjenjuje se da siva ekonomija u BiH iznosi preko 30 % ukupnog BDP-a.

Sprečavanje sive ekonomije treba biti veća briga države i njenih kontrolnih organa. Zdravoj privredi dobar poticaj daće suzbijanje sive ekonomije. Suzbijanje sive ekonomije doprinjeće pravičnijoj konkurenciji na tržištu i boljoj zaštiti radnika s jedne strane a s druge strane to će dovesti i do povećanja poreznih baza i prihoda u budžetima društveno političkih zajednica i

fondova. Suzbijanjem sive ekonomije značajno će doći do porasta poreznih baza a zdrava privreda će postati konkurentnija. U suzbijanju sive ekonomije kao i jednakopravnosti na tržištu neophodno je ujednačiti inspekcijski nadzor po svim osnovama na cjelom području FBiH.

Povećanje efikasnosti upravnih i sudskih organa

Veća učinkovitost upravnih i sudskih organa je neohodna brzo. Potrebno je brzo povećati učinkovitost javne uprave i sudova u rješavanju svih zahtjeva privrednika. Česta pojava je da se u velikom broju slučajeva bez bilo kakvih posljedica za javne organe zahtjevi privrede ne rješavaju u skladu sa rokovima propisanim primjera radi Zakonom o upravnim postupku do 30 odnosno do 60 dana. Česti su slučajevi da se o zahtjevu ili žalbi privrednog subjekta odlučuje i po nekoliko godina i ako je maksimalni rok propisan ZUP-om 60 dana. Ako se ima u vidu da su ovi rokovi propisani u periodu *socijalističke* privrede prije više od 40 godina, kad informatizacije gotovo i nije bilo onda je sasvim jasno koliko je javna administracija neučinkovita, kolike su realne mogućnosti i potrebe da se ovi *socijalistički* rokovi smanje i da se poveća učinkovitost upravnih organa. S druge strane privredi su *socijalistički* rokovi smanjivani pa je primjera radi rok za žalbu sa 15 dana smanjen na 8 dana. Neprirodno je primjera radi da konola kod privrednog subjekta traje i po nekoliko mjeseci a da sibjekt nakon toga ima samo 5 dana za prigovor na zapisnik, a s druge strane da se njegova žalba rješava i po nekoliko godina. Stoga je neophodno da se po zahtjevima privrede djeluje brzo i u kratkom roku.

Neophodno je brzo osposobiti sudove i tužilaštva jer bi oni trebali biti efikasan instument zaštite i sigurnosti privrede od zlupotreba na tržištu, nelojalne konkurencije, povjerenja i sigurnosti u pravni sistem. Zakonima propisati rokove za rješavanje sporova. Sada se u velikom broju slučajeva privredni i radni sporovi vode i po nekoliko godina (ima slučajeva i preko 10 godina) dok se krivični postupci vode i preko 15 godina. Sporim sudskim postupcima se privredi značajno povećavaju troškovi poslovanja, zdravi privredni subjekti se guše a situacija pogoduje samo onima koji imaju nečasne namjere na tržištu. S druge strane neučinkovitost sudova ima posledice i na buđete zbog većih troškova rada. Česti su slučajevi da i kad sud presudi i tužba ima pozitivan ishod za tužitelja, da se gubi svrsihodnost presude jer se tužitelj ne može da naplati, presuda se ne može da izvrši jer povjerilac nema iz čega da se naplati, a u međuvremenu su se dogodili advokatski i sudski troškovi... Stoga je neophodno **propisati stroge rokove za donošenje sudskih odluka. Primjera radi propisati rok da se privredni i radni spor mora okončati kod oćinskih sudova u roku do godinu dana a kod kantonalnih sudova u roku do šest mjeseci. Odluka o prekršajnoj prijavi bi se trebala donijeti u roku do 90 dana.**

Takođe izmjenama zakona neophodno je **propisati rokove za donošenje odluka po kaznenim prijavama.** Kad se podnese krivična prijava propisati rok primjera radi **do godinu dana** da se po istoj **donese odluka** bilo da se prijava odbije ili da se podigne optužnica. Nakon podnošenja optužnice propisati rok da se **donese presuda** i to najkasnije u roku do primjera radi **godinu dana.**

Zaključak

Reforme potrebne za poboljšanja u privredi su nužne i one trebaju biti brze, učinkovite, da obuhvataju više područja i aktivnosti. Prioritet trebaju imati aktivnosti koje će za posljedicu imati, smanjenje dažbina privredi, pravičnijoj konkurenciji na tržištu, jasnim i postojanim pravnim okvirom, efikasnijim i učinkovitijem djelovanju upravnih i sudskih organa. Sve ove aktivnosti trebaju biti sinhronizovane, mjerljive i kontrolisane uz ujednačeni inspekcijski nadzor po svim osnovama na cjelom području FBiH.

U cilju učinkovitijeg upravljanja fiskalnom politikom, boljim nadzormom primjene pravnih propisa neophodno je spojiti Poreznu upravu FBiH i AFIP i informatičko povezivanje Porezne uprave FBiH i banaka na način da porezna uprava ima otvorenu neprkidnu on-line vezu putem servera sa bankama, putem koje će porezna uprava kontinuirano imati informacije o prometima računa.

U procesu smanjenja nameta privredi prvo treba izvršiti smanjenje poreza i doprinosa na plaće ukidanjem doprinosa na teret poslodavca, opće vodne naknade i posebnog poreza za zaštitu od prirodnih i drugih nesreća, zatim doprinosa za šume i turističke zajednice osim onim subjektima koji se bave ovom djelatnošću.

Smanjene prihode budžeta zbog smanjenja poreza i doprinosa na plaće kompenzirati većim i pravičnijim poreznim obuhvatom, povećanjem neto satnice, suzbijanjem sive ekonomije, oporezivanjem prihoda koji nisu oporezovani kao što su: topli obrok, regres, isplate dobitaka od igara na sreću do 100,00 KM i racionalnijim poslovanjem budžetskih korisnika.

Način uplate i raspodjele poreza i doprinosa koji su vezani za plaće treba pojednostaviti uvođenjem neto principa, uplatom na jedinstven račun i raspodjelu putem koeficijenata za raspodjelu.

Izmjene Zakona o PDV-u po kojima se nebi plaćao PDV na promet po kojem se ostvaruju povрати sugurno bi imale značajan efekat na privredu jer bi im ova sredstva ostala na raspolaganju i time raspoloživa za investicije. Takođe UIO bi se oslobodila troškova administriranja oko povrata a ljudski kapaciteti UIO bi se mogli usmjeriti u efikasniji nadzor obračuna i uplate PDV-a.

Pravni okvir za fiskalnu, finansijsku kao i svaku drugu politiku treba učini pristupačnijim, razumnijim, da ne proizvodi dvosmislenost, nejasnoće i da se njihovim kvalitetom minimiziraju potrebe donošenja podzakonskih akata.

Smanjenje sive ekonomije doprinjeće pravičnoj konkurenciji na tržištu, zdrava privreda će postati konkurentnija, značajno će doći do porasta poreznih baza, pravičnijih poreznih opterećenja, većih javnih prihoda, smanjenja poslovne nediscipline, povećanja autoriteta vlasti i kontrolnih organa, boljoj zaštiti radnika i veće sigurnosti u pravni sistem u cjelini.

Povećati učinkovitost i efikasnost organa uprave, sudova i tužilaštva. Propisati kratke - razumne rokove za postupanje upravnih organa sudova i tužilaštava. Primjera radi propisati rok da se privredni i radni spor mora okončati kod oćinskih sudova u roku do godinu dana, kod kantonalnih sudova u roku do šest mjeseci, da se odluka o prekršajnoj prijavi donese u

roku do 90 dana, da se odluka o krivičnoj prijavi donese do godinu dana bilo da se prijava odbije ili da se podigne optužnica a nakon podizanja optužnice da se presuda bilo osuđujuća ili oslobađajuća donese najkasnije u roku do godinu dana.

Literatura:

1. Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dohodak (Sl. Novine FBiH br. 67/08, 4/10, 86/10,9/11, 10/11 20/12).
2. Pravilnik o načinu obračuna i uplate doprinosa (Sl. Novine FBiH br. 64/08, 81/08).
3. Zakon o doprinosima (Sl. Novine FBiH br. 35/98, 54/00, 16/01, 37/01, 1/02,17/06, 14/08),
4. Zakon o porezu na dohodak (Sl. Novine FBiH br. 10/08, 9/2010, 44/11, 7/13)
5. <http://www.new.uino.gov.ba>